

WYROK TRYBUNAŁU (wielka izba)

z dnia 23 października 2007 r.*

W sprawach połączonych C-11/06 i C-12/06

mających za przedmiot wnioski o wydanie, na podstawie art. 234 WE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożone przez Verwaltungsgericht Aachen (Niemcy) postanowieniami z dnia 22 listopada 2005 r., które wpłynęły do Trybunału w dniu 11 stycznia 2006 r., w postępowaniach:

Rhiannon Morgan (C-11/06)

przeciwko

Bezirksregierung Köln

oraz

Iris Bucher (C-12/06)

przeciwko

Landrat des Kreises Düren,

* Język postępowania: niemiecki.

w składzie: V. Skouris, prezes, P. Jann, C.W.A. Timmermans, A. Rosas, K. Lenaerts, G. Arestis i U. Lõhmus, prezesi izb, P. Kūris, E. Juhász, A. Borg Barthet, J. Malenovský, J. Klučka i A. Ó Caoimh (sprawozdawca), sędziowie,

rzecznik generalny: D. Ruiz-Jarabo Colomer,
sekretarz: B. Fülöp, administrator

uwzględniając procedurę pisemną i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 30 stycznia 2007 r.,

rozważywszy uwagi przedstawione:

— w imieniu R. Morgan przez P. Kreierhoffa, Rechtsanwalt,

— w imieniu I. Bucher przez K.-D. Kuczniacza, Rechtsanwalt,

— w imieniu Bezirksregierung Köln przez E. Frings-Schäfer, działającą w charakterze pełnomocnika,

— w imieniu Landrat des Kreises Düren przez G. Beyßa, działającego w charakterze pełnomocnika,

- w imieniu rządu niemieckiego przez M. Lumme, działającego w charakterze pełnomocnika,

- w imieniu rządu włoskiego przez I. M. Braguglię, działającego w charakterze pełnomocnika, wspieranego przez W. Ferrante, avvocato dello Stato,

- w imieniu rządu niderlandzkiego przez H.G. Sevenster i M. de Mol oraz przez P.P.J. van Ginnekena, działających w charakterze pełnomocników,

- w imieniu rządu austriackiego przez C. Pesendorfer oraz G. Eberharda, działających w charakterze pełnomocników,

- w imieniu rządu fińskiego przez E. Bygglin, działającą w charakterze pełnomocnika,

- w imieniu rządu szwedzkiego przez A. Falk, działającą w charakterze pełnomocnika,

- w imieniu rządu Zjednoczonego Królestwa przez C. Gibbs, działającą w charakterze pełnomocnika, wspieraną przez D. Andersona, QC oraz T. Warda, barrister,

- w imieniu Komisji Wspólnot Europejskich przez M. Condou-Durande i S. Grünheid oraz przez W. Bogensbergera, działających w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 20 marca 2007 r.,

wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 17 WE i 18 WE.

- 2 Wnioski te zostały przedstawione w ramach dwóch sporów: pomiędzy R. Morgan a Bezirksregierung Köln (lokalne władze administracyjne w Kolonii) oraz I. Bucher a Landrat des Kreises Düren (rada administracyjna okręgu Düren) w przedmiocie uprawnienia do stypendium edukacyjnego na odbycie studiów w placówce szkolnictwa wyższego położonej poza terytorium Republiki Federalnej Niemiec.

Krajowe ramy prawne

- 3 Paragraf 5 ust. 1 Bundesgesetz über individuelle Förderung der Ausbildung — Bundesausbildungsförderungsgesetz (ustawy federalnej o wspieraniu edukacji, zwanej dalej „BaföG”) stanowi:

„Osobom uczącym się określonym w § 8 ust. 1 przyznaje się stypendium edukacyjne, pod warunkiem że uczęszczają one codziennie ze swego stałego miejsca zamieszkania

na terytorium niemieckim do placówki edukacyjnej położonej za granicą. Stałe miejsce zamieszkania w rozumieniu ustawy znajduje się w miejscowości, która nie stanowi jedynie tymczasowego ośrodka stosunków życiowych, niezależnie od zamiaru stałego osiedlenia się; kto przebywa w danym miejscu jedynie w celu kształcenia, nie posiada tam stałego miejsca zamieszkania”.

4 Zgodnie z § 5 ust. 2 BAföG:

„Osobom uczącym się, które mają stałe miejsce zamieszkania na terytorium niemieckim i które pobierają naukę w placówce edukacyjnej położonej za granicą, przyznaje się stypendium edukacyjne, jeżeli:

[...]

3. po przynajmniej rocznym uczęszczaniu do niemieckiej placówki edukacyjnej nauka jest kontynuowana w placówce edukacyjnej w państwie członkowskim Unii Europejskiej i spełniony jest warunek dostatecznej znajomości języka [...]”.

5 Paragraf 8 ust. 1 BaföG ma następujące brzmienie:

„Stypendium edukacyjne przyznaje się:

1. obywatelom niemieckim w rozumieniu ustawy zasadniczej,

[...]

8. osobom uczącym się, które na warunkach określonych w § 3 Freizügigkeitsgesetz/EU [ustawy o swobodnym przepływie obywateli Unii] mają prawo wjazdu i pobytu na terytorium niemieckim jako małżonkowie lub dzieci, albo którym prawa te nie przysługują jako dziecku obywatela Unii tylko dlatego, że mają one 21 lub więcej lat i nie pozostają na utrzymaniu rodziców lub ich małżonków,

9. osobom uczącym się, które są obywatelami innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej lub innego państwa członkowskiego Porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym, i które przed rozpoczęciem nauki były zatrudnione na terytorium Niemiec;

[...]”.

Spory w postępowaniu przed sądem krajowym

Sprawa C-11/06

- 6 R. Morgan, obywatelka niemiecka urodzona w 1983 r., po ukończeniu szkoły średniej w Niemczech spędziła rok w Zjednoczonym Królestwie jako opiekunka do dzieci (au pair).
- 7 Od dnia 20 września 2004 r. jest ona studentką genetyki stosowanej na University of the West of England w Bristolu (Zjednoczone Królestwo).
- 8 W sierpniu 2004 r. skarżąca przed sądem krajowym zwróciła się do Bezirksregierung Köln, strony pozwanej przed sądem krajowym, z wnioskiem o przyznanie jej stypendium edukacyjnego na odbycie kształcenia w Zjednoczonym Królestwie, uzasadniając go w szczególności tym, że kursy w zakresie genetyki nie są dostępne w Niemczech.
- 9 Decyzją z dnia 25 sierpnia 2004 r. wniosek ten został oddalony z tego względu, że R. Morgan nie spełnia określonych w § 5 ust. 2 BaföG przesłanek otrzymania stypendium edukacyjnego przeznaczonego na studia w placówce edukacyjnej poza terytorium Niemiec. W szczególności, skoro nie kontynuuje w innym państwie członkowskim nauki po przynajmniej rocznym kształceniu w Niemczech, to nie spełnia warunku określonego w pkt 3 tego przepisu, zgodnie z którym nauka pobierana poza granicami Niemiec powinna stanowić kontynuację nauki pobieranej przez co najmniej rok na terytorium Niemiec (zwanego dalej „warunkiem pierwszego stadium nauki”).

- 10 Ponieważ odwołanie wniesione przez R. Morgan na tę decyzję oddalającą zostało również oddalone decyzją Bezirksregierung Köln z dnia 3 lutego 2005 r., R. Morgan wszczęła postępowanie przed sądem krajowym.

Sprawa C-12/06

- 11 Od września 2003 r. I. Bucher, obywatelka niemiecka, pobiera naukę na kierunku ergoterapia w Hogeschool Zuyd w Heerlen (Niderlandy), która to miejscowość znajduje się w bezpośrednim sąsiedztwie granicy niemieckiej.

- 12 Do dnia 1 lipca 2003 r. I. Bucher mieszkała u swoich rodziców w Bonn (Niemcy). Następnie wraz ze swoim partnerem wprowadziła się do ich obecnego mieszkania w Düren (Niemcy), gdzie zameldowała się jako w głównym miejscu zamieszkania, z którego dojeżdżała do Heerlen celem odbycia kształcenia.

- 13 W styczniu 2004 r. zwróciła się do Landrat des Kreises Düren, strony pozwanej przed sądem krajowym, z wnioskiem o przyznanie stypendium edukacyjnego na studia, które odbywała w Niderlandach.

- 14 Decyzją z dnia 7 lipca 2004 r. wniosek ten został oddalony ze względu na to, że I. Bucher nie spełniła przesłanek z § 5 ust. 1 BAföG. I. Bucher zamieszkała jakoby w obszarze przygranicznym wyłącznie w celu odbycia kształcenia zawodowego.

- 15 Ponieważ odwołanie wniesione przez I. Bucher na tę decyzję oddalającą zostało również oddalone decyzją Bezirksregierung Köln z dnia 16 listopada 2004 r., I. Bucher wszczęła postępowanie przed sądem krajowym. Według niego z kolei I. Bucher nie spełnia ani przesłanek określonych w § 5 ust. 1 BAföG, ani wynikających z § 5 ust. 2 pkt 3 tej ustawy.

Pytania prejudycjalne

- 16 Verwaltungsgericht Aachen, do którego zwróciły się R. Morgan i I. Bucher, powziął wątpliwości co do tego, czy art. 17 WE i 18 WE stoją na przeszkodzie przesłankom określonym alternatywnie w § 5 ust. 2 pkt 3 oraz § 5 ust. 1 BAföG, aby móc korzystać ze stypendium edukacyjnego celem odbycia kształcenia w innym państwie członkowskim niż Republika Federalna Niemiec.
- 17 W tych okolicznościach Verwaltungsgericht Aachen postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi, z których pierwsze, wspólne dla obu sporów przed sądem krajowym, jest jedynym pytaniem w sprawie C-11/06:
- „1) Czy odmowa państwa członkowskiego przyznania własnemu obywatelowi stypendium edukacyjnego na pełen cykl kształcenia w innym państwie członkowskim z tym uzasadnieniem, że kształcenie to nie stanowi kontynuacji przynajmniej rocznego uczęszczania do krajowej placówki edukacyjnej w przypadku takim jak w niniejszej sprawie, jest niezgodna ze swobodą przemieszczania się przyznaną obywatelom Unii w art. 17 WE i 18 WE?

- 2) Czy odmowa państwa członkowskiego przyznania własnemu obywatelowi, który jako mieszkaniec »przygraniczny« kończy naukę w sąsiednim państwie członkowskim, stypendium edukacyjnego z tym uzasadnieniem, że przebywa on w niemieckiej miejscowości przygranicznej jedynie w celu kształcenia i to miejsce pobytu nie jest jego stałym miejscem zamieszkania w przypadku takim jak w niniejszej sprawie, jest niezgodna ze swobodą przemieszczania się przyznaną obywatelom Unii w art. 17 WE i 18 WE?”.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pytania wspólnego dla spraw C-11/06 i C-12/06

- ¹⁸ W pytaniu tym sąd krajowy zmierza zasadniczo do ustalenia, czy art. 17 WE i 18 WE stoją na przeszkodzie ustanowieniu warunku takiego jak warunek pierwszego stadium nauki. Ten, jak wynika z postanowienia odsyłającego, polega na wymogu spełnienia — celem skorzystania ze stypendium edukacyjnego przyznawanego na kształcenie odbywane w innym państwie członkowskim niż państwo, którego obywatelami są studenci ubiegający się o takie stypendium — podwójnego obowiązku: po pierwsze, odbycia przynajmniej rocznego kształcenia w tym państwie oraz po drugie, wyłącznie kontynuowania tego samego kształcenia w innym państwie członkowskim.
- ¹⁹ R. Morgan i I. Bucher twierdzą w szczególności, że z uwagi na to, że rozpatrywane dziedziny kształcenia, odpowiednio, genetyka stosowana i ergoterapia, nie są kierunkami dostępnymi w Niemczech, zmuszone są zgodnie z BAföG zrzec się stypendium edukacyjnego w innym państwie członkowskim.

- 20 Rząd niemiecki i pozwani przed sądem krajowym podnoszą, że warunek pierwszego stadium nauki nie stanowi ograniczenia prawa do swobodnego przemieszczania się i pobytu przewidzianego w art. 18 WE, a pomocniczo twierdzą, że nawet gdyby takie ograniczenie istniało, to byłoby uzasadnione i proporcjonalne. Takie stanowisko zasadniczo podzielają rządy niderlandzki, austriacki i Zjednoczonego Królestwa oraz Komisja Wspólnot Europejskich.
- 21 Według rządów włoskiego, fińskiego i szwedzkiego, warunek pierwszego stadium nauki stanowi ograniczenie swobodnego przemieszczania się obywateli Unii. Rząd włoski — przeciwnie do uwag rządu szwedzkiego w tym zakresie — uważa, że takie ograniczenie nie jest uzasadnione okolicznościami spraw przed sądem krajowym. Według rządu fińskiego, do sądu krajowego należy ocena, czy takie ograniczenie może być uzasadnione obiektywnymi i proporcjonalnymi do słusznego celu względami.
- 22 Należy przypomnieć, że R. Morgan i I. Bucher jako obywatelki niemieckie korzystają ze statusu obywateli Unii zgodnie z art. 17 ust. 1 WE i w związku z tym mogą ewentualnie powoływać się na prawa wynikające z posiadania tego statusu również wobec swego państwa członkowskiego pochodzenia (zob. wyrok z dnia 26 października 2006 r. w sprawie C-192/05 Tas-Hagen i Tas, Zb.Orz. str. I-10451, pkt 19).
- 23 Do sytuacji wchodzących w zakres stosowania prawa wspólnotowego należą takie, które dotyczą wykonywania podstawowych swobód gwarantowanych traktatem WE, w szczególności swobody przemieszczania się i pobytu na terytorium państw członkowskich przyznane na mocy art. 18 WE (wyrok z dnia 11 września 2007 r. w sprawie C-76/05 Schwarz i Gootjes-Schwarz, dotychczas niepublikowany w Zbiorze, pkt 87 oraz przywołane tam orzecznictwo). W sprawach przed sądem krajowym rozpatrywane stypendium dotyczy właśnie studiów odbywanych w innym państwie członkowskim.

- 24 W tym względzie należy najpierw podkreślić, że o ile — jak podnoszą rządy niemiecki, niderlandzki, austriacki, szwedzki i Zjednoczonego Królestwa oraz Komisja — państwa członkowskie zachowują kompetencje, na podstawie art. 149 ust. 1 WE, w zakresie treści nauczania i organizacji ich systemów edukacyjnych, to niemniej jednak uprawnienia te powinny być wykonywane zgodnie z prawem wspólnotowym (zob. podobnie wyroki z dnia 13 listopada 1990 r. w sprawie C-308/89 di Leo, Rec. str. I-4185, pkt 14 i 15; z dnia 8 czerwca 1999 r. w sprawie C-337/97 Meeusen, Rec. str. I-3289, pkt 25; z dnia 7 lipca 2005 r. w sprawie C-147/03 Komisja przeciwko Austrii, Zb.Orz. str. I-5969, pkt 31–35, jak również ww. wyrok w sprawie Schwarz i Gootjes-Schwarz, pkt 70), a w szczególności postanowieniami traktatu odnośnie do swobody przemieszczania się i pobytu na terytorium państw członkowskich przyznanej na mocy art. 18 ust. 1 WE (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Schwarz i Gootjes-Schwarz, pkt 99).
- 25 Należy następnie podnieść, że uregulowanie krajowe, które stawia w mniej korzystnej sytuacji własnych obywateli z tego tylko powodu, że korzystają oni ze swobody przemieszczania się i pobytu w innym państwie członkowskim, stanowi ograniczenie swobód gwarantowanych przez art. 18 ust. 1 WE każdemu obywatelowi Unii (zob. wyrok z dnia 18 lipca 2006 r. w sprawie C-406/04 De Cuyper, Zb.Orz. str. I-6947, pkt 39; ww. wyroki w sprawie Tas-Hagen i Tas, pkt 31 i w sprawie Schwarz i Gootjes-Schwarz, pkt 93).
- 26 Uprawnienia przyznane przez traktat w dziedzinie swobodnego przemieszczania się obywateli Unii nie są w pełni skuteczne, jeżeli obywatel państwa członkowskiego może zostać powstrzymany od korzystania z nich przez przeszkody dotyczące jego pobytu w innym państwie członkowskim ustanowione przez przepisy prawne państwa członkowskiego jego pochodzenia, które powodują zaistnienie niekorzystnej dla niego sytuacji, jeżeli z nich skorzysta (zob. podobnie wyroki z dnia 11 lipca 2002 r. w sprawie C-224/98 D’Hoop, Rec. str. I-6191, pkt 31; z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie C-224/02 Pusa, Rec. str. I-5763, pkt 19; jak również ww. wyrok w sprawie Schwarz i Gootjes-Schwarz, pkt 89).
- 27 Stwierdzenie to jest szczególnie ważne w dziedzinie edukacji, jeśli weźmie się pod uwagę cele realizowane przez art. 3 ust. 1 lit. q) WE oraz przez art. 149 ust. 2 tiret

drugie WE, a mianowicie sprzyjanie mobilności studentów i nauczycieli (zob. ww. wyroki w sprawie D’Hoop, pkt 32 i w sprawie Komisja przeciwko Austrii, pkt 44).

- 28 Wynika z tego, że jeżeli państwo członkowskie ustanawia system stypendiów edukacyjnych umożliwiając osobom uczącym się korzystanie z nich w sytuacji, w której odbywają kształcenie w innym państwie członkowskim, to musi zapewnić, aby zasady przyznawania tej pomocy nie tworzyły nieuzasadnionych ograniczeń w zakresie prawa do przemieszczania się i pobytu na terytorium państw członkowskich (zob. analogicznie, odnośnie do art. 39 WE, wyrok z dnia 17 marca 2005 r. w sprawie C-109/04 Kranemann, Zb.Orz. str. I-2421, pkt 27).
- 29 W niniejszym przypadku bezsporne jest, że aby skarżące przed sądem krajowym, które rozpoczęły naukę na studiach wyższych w państwie członkowskim innym niż Republika Federalna Niemiec, mogły skorzystać ze stypendium edukacyjnego, muszą spełnić warunek pierwszego stadium nauki, który jest jednak wymagany tylko w przypadku nauki pobieranej poza terytorium Niemiec.
- 30 Tymczasem podwójny obowiązek — opisany w pkt 18 niniejszego wyroku — wynikający z warunku pierwszego stadium nauki może, z uwagi na osobiste niedogodności, dodatkowe koszty, jak i ewentualne opóźnienia, z jakimi się łączy, zniechęcać obywateli Unii do opuszczenia Republiki Federalnej Niemiec celem pobrania nauki w innym państwie członkowskim i skorzystania tym samym ze swobody przemieszczania się i pobytu w nim, przyznanej na mocy art. 18 ust. 1 WE.
- 31 Tym samym konieczność spędzenia przez studenta jednego roku w placówce kształcenia położonej na terytorium Niemiec, zanim będzie mógł otrzymać stypendium celem odbycia kształcenia w innym państwie członkowskim, może zniechęcać go do

udania się następnie do innego państwa członkowskiego, aby kontynuować kształcenie. Tym bardziej że takiego roku nie zalicza się na poczet trwania nauki w innym państwie członkowskim.

32 Przeciwnie do tego, co zasadniczo podnosi rząd niemiecki, ograniczające skutki wywołane warunkiem pierwszego stadium nauki nie są ani niepewne, ani zbyt nieznaczające — w szczególności dla tych osób, które posiadają ograniczone zasoby finansowe — by stanowić ograniczenie w swobodzie przemieszczania się i pobytu na terytorium państw członkowskich przyznanej na mocy 18 ust. 1 WE.

33 Ograniczenie takie może być z punktu widzenia prawa wspólnotowego uzasadnione jedynie wtedy, gdy jest oparte na obiektywnych przesłankach interesu ogólnego niezwiązanych z przynależnością państwową osób, których dotyczy, i jest proporcjonalne do słusznego celu, jaki realizuje prawo krajowe (zob. ww. wyroki w sprawie De Cuyper, pkt 40; w sprawie Tas-Hagen i Tas, pkt 33; jak również w sprawie Schwarz i Gootjes-Schwarz, pkt 94). Z orzecznictwa Trybunału wynika, że środek jest proporcjonalny, gdy pozostając zdatnym do osiągnięcia zamierzonego celu, nie wykracza poza to, co jest konieczne do jego osiągnięcia (ww. wyrok w sprawie De Cuyper, pkt 42).

34 W świetle tych właśnie wymogów, sformułowanych w przywołanym w poprzednim punkcie orzecznictwie, należy badać argumenty przedstawione Trybunałowi celem uzasadnienia warunku pierwszego stadium nauki.

35 Po pierwsze, według Bezirksregierung Köln, warunek ten jest uzasadniony troską o zapewnienie, by stypendium edukacyjne zostało przyznawane tylko tym studentom, których zdolności pozwolą im na ukończenie nauki. Podobnie podczas rozprawy rząd niemiecki podkreślił, że ten warunek ma na celu umożliwienie osobom uczącym się wykazania chęci kontynuacji i ukończenia nauki z pomyślnym rezultatem i w stosownym czasie.

- 36 Niewątpliwie cel polegający na upewnieniu się, że studenci ukończą naukę w krótkim terminie, przyczyniając się tym samym do równowagi finansowej systemu edukacyjnego zainteresowanego państwa członkowskiego, może stanowić słuszny cel w ramach organizacji takiego systemu. Jednak żadna z informacji przedstawionych Trybunałowi nie pozwala na uznanie, że warunek pierwszego stadium nauki odbytej w Niemczech jako taki może lub mógłby zapewnić ukończenie studiów przez osoby uczące się. Ponadto nałożenie tego warunku w sporach przed sądem krajowym, w zakresie w jakim może on w praktyce skutkować wydłużeniem ogólnego czasu trwania studiów, na które przyznaje się sporne przed sądem krajowym stypendia, wydaje się niespójne z tym celem, a tym samym niewłaściwe do jego realizacji. Warunek taki nie może być zatem uznany za proporcjonalny do realizowanego celu.
- 37 Po drugie, rząd niemiecki podniósł również podczas rozprawy, że warunek pierwszego stadium nauki ma na celu umożliwienie osobom uczącym się sprawdzenia, czy dokonali „dobrego wyboru” odnośnie do swoich studiów.
- 38 Jednak o ile warunek ten wymaga, by nauka pobierana przez co najmniej rok w Niemczech była kontynuowana w innym państwie członkowskim, o tyle wydaje się, że jest niespójny z tym celem. Wymóg kontynuacji może nie tylko zniechęcać studentów do odbycia w państwie członkowskim innym niż Republika Federalna Niemiec kształcenia innego niż to, które odbyli przez przynajmniej rok w Niemczech, czy nawet im to uniemożliwiać, lecz również z tego względu zniechęcać ich do porzucenia początkowo wybranego kształcenia, gdy tylko uznają, że dokonany wybór już im nie odpowiada i że chcieliby odbyć kształcenie w państwie członkowskim innym niż Republika Federalna Niemiec.
- 39 Ponadto co do kursów kształcenia, których odpowiedniki nie są dostępne w Niemczech, wymóg kontynuacji, jak podnosi sąd krajowy, zobowiązuje danych studentów — wśród których, jak wynika z pkt 19 niniejszego wyroku, skarżące przed sądem krajowym twierdzą, że się znajdują — do wyboru pomiędzy całkowitą

rezygnacją z kształcenia, które chcieli odbyć w innym państwie członkowskim, a całkowitą utratą stypendium edukacyjnego. Warunek ten nie może być zatem uznany za proporcjonalny do celu polegającego na ułatwieniu zainteresowanym studentom właściwego wyboru kształcenia.

40 Po trzecie, rząd niemiecki podniósł również podczas rozprawy, że niemiecki system stypendiów edukacyjnych jako całość ma na celu promowanie pobierania nauki w państwach członkowskich innych niż Republika Federalna Niemiec. Gdyby tylko studenci spełnili warunek pierwszego stadium nauki, to mogliby korzystać ze stypendium edukacyjnego przez dodatkowy rok, jeśli powróciliby do Niemiec celem uzupełnienia studiów w niemieckiej placówce edukacyjnej, a ponadto mogliby również ubiegać się o wsparcie z tytułu pewnych kosztów podróży, jak również w razie potrzeby i w określonych z góry granicach, z tytułu czesnego i ubezpieczenia chorobowego.

41 W tym względzie wystarczy stwierdzić, że czynniki te, z pewnością korzystne dla studentów spełniających warunek pierwszego stadium nauki, nie mogą jako takie uzasadniać ograniczenia w prawie do swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium państw członkowskich przewidzianym w art. 18 WE, ustanowionego przez ten sam warunek, w szczególności w odniesieniu do studentów, którzy udają się do innego państwa członkowskiego celem odbycia tam całego cyklu studiów wyższych, i którzy nie będą tym samym kończyć studiów w placówce edukacyjnej położonej na terytorium Niemiec.

42 Po czwarte, Bezirksregierung Köln jak również rząd niderlandzki i austriacki twierdzą zasadniczo, że ograniczenie, takie jak wynikające ze stosowania warunku pierwszego stadium nauki, może być uzasadnione chęcią uniknięcia tego, by stypendia edukacyjne przyznawane tytułem kształcenia odbytego w całości w państwie członkowskim innym niż państwo pochodzenia nie stały się nadmiernym obciążeniem, które

mogłoby doprowadzić do ogólnego obniżenia globalnego poziomu świadczeń przyznawanych w państwie członkowskim pochodzenia z tytułu nauki. Rząd szwedzki i Komisja uważają, że państwo członkowskie słusznie może w zakresie przyznawania stypendiów edukacyjnych próbować zapewnić powiązanie studentów zarówno ze społeczeństwem tego państwa w ogólności, jak i z jego systemem edukacyjnym.

43 Trybunał stwierdził już, że aby przyznawanie pomocy przeznaczonej na pokrycie kosztów utrzymania studentów pochodzących z innych państw członkowskich nie stało się nadmiernym obciążeniem, które mogłoby mieć konsekwencje dla całego systemu pomocy, jaka może zostać przyznana przez to państwo, słuszne jest, by to państwo członkowskie przyznawało tego typu pomoc jedynie studentom, którzy wykazą określony stopień zintegrowania ze społeczeństwem tego państwa (wyrok z dnia 15 marca 2005 r. w sprawie C-209/03 Bidar, Zb.Orz. str. I-2119, pkt 56 i 57).

44 Co do zasady, jeśli istnieje ryzyko takiego nadmiernego obciążenia, to podobne rozważania mogą znajdować zastosowanie odnośnie do przyznawania przez państwo członkowskie stypendiów edukacyjnych osobom uczącym się, które chciałyby odbyć kształcenie w innych państwach członkowskich.

45 Tymczasem w sporach przed sądem krajowym, jak podniósł to zasadniczo sąd krajowy, stopień zintegrowania ze społeczeństwem, którego państwo członkowskie mogłoby słusznie wymagać, należy uznać za wystarczający z tego względu, że skarżące przed sądem krajowym zostały wychowane w Niemczech i tam uczęszczały do szkoły.

46 W tych okolicznościach wydaje się, że warunek pierwszego stadium nauki, który wymaga uprzedniego odbycia przynajmniej rocznego kształcenia na studiach wyższych w państwie członkowskim pochodzenia, ma charakter zbyt ogólny i wyłączny w tym zakresie. Uprzywilejowuje on w sposób niesłuszny jedną

okoliczność, która może nie być reprezentatywna dla rzeczywistego stopnia powiązania osoby ze społeczeństwem tego państwa członkowskiego w momencie ubiegania się o stypendium. Warunek ten wykracza tym samym poza zakres konieczny do osiągnięcia zamierzonego celu i nie może być uznany za proporcjonalny (zob. analogicznie ww. wyrok w sprawie D’Hoop, pkt 39).

47 Po piąte, rządy austriacki, szwedzki i Zjednoczonego Królestwa, jak również Komisja podnoszą brak postanowień o koordynacji w zakresie przyznawania pomocy na kształcenie pomiędzy państwami członkowskimi. W braku takich postanowień istniałoby ryzyko kumulacji praw, gdyby warunek taki jak warunek pierwszego stadium nauki został uchylony.

48 W tym względzie rząd Zjednoczonego Królestwa podniósł zarówno w swoich uwagach na piśmie, jak i podczas rozprawy okoliczność, iż wydaje się, że R. Morgan otrzymała ze strony władz Zjednoczonego Królestwa tytułem odbycia studiów na University of the West of England pomoc finansową w postaci stypendium studenckiego na koszty nauki i utrzymania oraz pożyczkę.

49 W tym przedmiocie rząd niemiecki wskazał podczas rozprawy w odpowiedzi na pytania przedstawione przez Trybunał, że § 21 ust. 3 BAföG zawiera postanowienie o uwzględnieniu, celem obliczenia właściwego dochodu dla potrzeb stosowania tej ustawy, stypendiów lub innych zasiłków tego rodzaju ewentualnie otrzymywanych z innych źródeł niż na podstawie przepisów tej ustawy.

50 Z kolei warunek pierwszego stadium nauki w ogóle nie zapobiega ani nie uwzględnia ewentualnego wsparcia tego samego rodzaju otrzymywanego w innym państwie członkowskim. Nie można zatem utrzymywać, że warunek ten sam z siebie może być właściwy lub konieczny do zapewnienia braku kumulacji pomocy na kształcenie.

- 51 W świetle powyższych uwag na przedłożone pytanie, wspólne dla obu sporów przed sądem krajowym, należy odpowiedzieć w następujący sposób: art. 17 WE i 18 CE stoją na przeszkodzie warunkowi zakładającemu, by w okolicznościach takich jak w sprawach przed sądem krajowym, aby móc skorzystać ze stypendium edukacyjnego przyznawanego tytułem odbycia nauki w państwie członkowskim innym niż to, którego obywatelami są studenci, którzy ubiegają się o wsparcie, nauka ta powinna być kontynuacją kształcenia trwającego przynajmniej rok, odbytego na terytorium państwa członkowskiego pochodzenia tych ostatnich.

W przedmiocie drugiego pytania w sprawie C-12/06

- 52 Według sądu krajowego, żądania skargi wniesionej przez I. Bucher, którą ten rozpatruje, powinny zostać uwzględnione w przypadku odpowiedzi twierdzącej na pytanie wspólne w obu sporach przed sądem krajowym.
- 53 W tych okolicznościach, ponieważ odpowiedź na to pytanie jest twierdząca, nie trzeba udzielać odpowiedzi na pytanie drugie sformułowane w sprawie C-12/06.

W przedmiocie kosztów

- 54 Dla stron postępowania przed sądem krajowym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed tym sądem, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż poniesione przez strony postępowania przed sądem krajowym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (wielka izba) orzeka, co następuje:

Artykuły 17 WE i 18 CE stoją na przeszkodzie warunkowi zakładającemu, by w okolicznościach takich jak w sprawach przed sądem krajowym, aby móc skorzystać ze stypendium edukacyjnego przyznawanego tytułem odbycia nauki w państwie członkowskim innym niż to, którego obywatelami są studenci, którzy ubiegają się o wsparcie, nauka ta powinna być kontynuacją kształcenia trwającego przynajmniej rok, odbytego na terytorium państwa członkowskiego pochodzenia tych ostatnich.

Podpisy